

*Prof. Dr. Helga OBERLOSKAMP*¹

Kelno aukštoji mokykla, Taikomųjų
socialinių mokslų fakultetas,
Socialinės teisės katedra
(Fachhochschule Köln - Cologne University
of Applied Sciences)
Mainzer str. 5, 5678 Köln, Deutschland
Tel: +49/ 221/ 8275-3326
El. p.: helga.oberloskamp@fh-koeln.de

PARAMOS JAUNIMUI LIETUVOJE IR VOKIETIJOJE TEISĖS IR PRAKTIKOS PALYGINIMAS²

Straipsnyje lyginama Vokietijos ir Lietuvos teisinė ir praktinė paramos jaunimui³ sistema, analizuojami abiejų sistemų privalumai bei trūkumai, jų atsiradimo ir raidos kontekstas.

ĮVADAS

Pagal Vokietijos aukštųjų mokyklų teisę kiekvienas profesorius kas ketveri metai vieną semestrą turi teisę skirti (vien tik) moksliniams tyrimams. Paskutinį tyrimams skirtą 2005 m. pavasario semestrą svečiavausi Lietuvoje *Mykolo Romerio universitete*. Pasirinkau būtent šią šalį ir universitetą, nes mano fakultetas trejus metus iš eilės bendradarbiauja su Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinės politikos katedra ir jau ne kartą turėjau galimybę čia apsižvalgyti. Pasirinkau temą „*Parama jaunimui*“, nes paramą jau

¹ *Prof. Dr. Helga Oberloskamp* yra viena žymiausių jaunimo teisės specialistų Vokietijoje, taip pat daugelio šios srities asociacijų bei šiai tematikai skirtų praktinių mokslinių žurnalų redkolegijų narė, vadovėlių, monografijų ir mokslinių straipsnių autorė. Plačiau žr. <http://www.vaeternotruf.de/helga-oberloskamp.htm> (*vyr. red. pastaba*).

² Straipsnį iš vokiečių kalbos vertė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Socialinio darbo katedros lektorė *Dr. Birutė Švedaitė*.

³ Pažymėtina, kad formaliai jaunimu Vokietijoje laikmi asmenys iki 27 m. (pagal Vokietijos paramos vaikams ir jaunimui įstatymo 7 str. 1 d. 4 p.), o Lietuvoje – asmenys nuo 14 iki 29 metų (Pagal Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo 2 str. 1 d.). Šiame straipsnyje vartojant žodį „jaunimas“ dažniausiai turimi mintyje ir vaikai (asmenys iki 18 metų) (*vyr. red. pastaba*).

nimui ir įvairias jaunimo paramos sistemas nagrinėjau 1995 m. Otavoje (Kanada) bei 2000 m. Varšuvoje (Lenkija) ir norėjau sužinoti, kokia kryptimi nustatyti šios svarbios srities „geležinkelio iešmai“ Lietuvoje. Esu teisininkė ir taip pat, kaip ir ankstesnių dviejų projektų metu, norėjau susipažinti su paramos jaunimui Lietuvoje *teisiniiais pagrindais* bei sužinoti, kaip visa tai *įgyvendinama praktikoje*. Su pirmuoju iškelto klausimo aspektu buvo galima susipažinti ir būnant Vokietijoje, nes pažangūs lietuviai jau seniai išvertė svarbiausias teisės normas į anglų kalbą ir publikuoja jas internete. Antrąjį klausimo aspektą galėjau tirti tik būdama šioje šalyje ir, svarbiausia, padedama kitų asmenų, gerai mokančių man pačiai neįveikiamą (lietuvių) kalbą.

Visi mano atlikto tyrimo rezultatai vokiečių kalba,⁴ surašyti išsamioje (110 p.) tyrimų ataskaitoje, kurią mielai būčiau išvertusi ir į lietuvių kalbą bei publikavusi. Kadangi šiam projektui nei Lietuvoje, nei Vokietijoje neradau nė vieno rėmėjo, kuris būtų skyręs bent vieną eurą, savo sumanymo atsisakiau ir nusprendžiau publikuoti tik sutrumpintą šio tyrimo ataskaitos versiją.⁵ Šis straipsnis yra šiek tiek pakeista minėtos ataskaitos reziumė. Panašia forma buvo išspausdinti straipsniai mano aukštosios mokyklos laikraštyje ir 2006 m. vokiškame specializuotame žurnale „Zeitschrift für Kindschaftsrecht und Jugendhilfe“ (ZKJ) („Vaikų ir paramos jaunimui teisė“).⁶ Kadangi jis skirtas Vokietijos skaitytojams, Vokietijos teisė šiame straipsnyje pristatyta tik tiek, kiek tai buvo būtina Lietuvos ir Vokietijos sistemoms palyginti. Jei Lietuvos skaitytojas pageidautų daugiau informacijos, jis gali kreiptis tiesiogiai į mane. Nors šis mano parengtas darbas neapima visų klausimų, su kuriais aš taip mielai norėjau supažindinti Lietuvos skaitytojus, jis skirtas paramos jaunimui Lietuvoje specialistams (kaip minėjau, vokiečiai jau tokią galimybę turėjo), kurie galėtų atkreipti dėmesį į, mano požiūriu, kai kuriuos savos sistemos nesklaidumus ir, esant galimybei, pasistengtų juos pašalinti.

⁴ Visą tyrimo ataskaitą (ISBN 3-938038-04-7) galima gauti Kelno aukštosios mokyklos, Taikomųjų socialinių mokslų fakultete, adresu Mainzer str. 5, 50678 Köln, Deutschland.

⁵ Straipsnio autorė savo viešnagės Lietuvoje metu kelis kartus lankėsi ir Teisės instituto leidybos grupė, puikiai žinodama susidariusią padėtį, mielai sutiko atspausdinti šį straipsnį. Kartu pažymėtina, kad redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su visais autorės teiginiais (*vyr. red. pastaba*).

⁶ „Zeitschrift für Kindschaftsrecht und Jugendhilfe“ (ZKJ), 2006, p. 461–469.

PARAMA VAIKAMS IR JAUNIMUI

Vokietijoje „paramos vaikams ir jaunimui“ sąvoka seniai prigijusi tiek teorijoje, tiek praktikoje, pradedant 1924 metais, kai buvo priimtas Reicho jaunimo gerovės įstatymas (*Reichsjugendwohlfahrtsgesetz*, RJWG), vėliau ji be didesnių diskusijų buvo perkelta į Jaunimo gerovės įstatymą (*Jugendwohlfahrtsgesetz*, JWG, galiojusį 1961–1991 metais) ir į Paramos vaikams ir jaunimui įstatymą (*Kinder- und Jugendhilfegesetz*, KJHG)(veikiantį nuo 1991 metų). Lietuvoje panašios sąvokos kol kas apskritai nėra, – taip pat, kaip ir vokiečiams įprasto ir gerai žinomo „paramos jaunimui bendrumo principo“ (t.y. psichosocialiai „ne-sveikų“ ir „sveikų“ vaikų bei jaunuolių lygiateisiškumo skatinimo), apie kurią net niekas nekalba. Vis dėlto, įvairiuose Lietuvos įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose yra keletas paramos jaunimui elementų, o praktikoje galima rasti vilties teikiančių ir kūrybingų pedagogų bei socialinių darbuotojų veiklos pavyzdžių.

Abiejose šalyse vaikai ir jaunuoliai daugiau ar mažiau saugomi Konstitucijos, abi šalys yra Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos narės, abiejų šalių teisės sistemose vaikai ir jaunimas civilinės teisės požiūriu yra privilegijuoti neveiksnumo ir riboto veiksnio institutų. Nepaisant šių panašumų, abiejų šalių vaikų ir jaunimo teisė labai skirtinga. Vokietijos teisė pasižymi tuo, kad ši sistema suskirstyta į tris aiškiai apžvelgiamus blokus – t.y. paramos jaunimui teisė (*Kinder- und Jugendhilfegesetz, Sozialbuch, KJHG/SGB VIII*), jaunimo baudžiamoji teisė (*Jugendgerichtsgesetz, JGG*)⁷ ir jaunimo apsaugos teisė (*Jugendschutzgesetz, JÖSchG*). Lietuvos teisė šioje srityje labai suskaidyta ir sugrupuota pagal įvairius norminius tipus, kurių reikšmingumas labai skiriasi: vienoje pusėje – „svaiginantis“ Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, kitoje – įstatymai, nutarimai ir kiti teisės aktai, kurių reguliavimo objektas yra suaugusieji, o vaikai ir jaunimas juose yra tarsi „varginantis priedėlis“.

⁷ Su pagrindinėmis šio įstatymo nuostatomis galima susipažinti Teisės instituto parengtame leidinyje: *Gečėnienė S., Jatkevičius A., Michailovič I., Sakalauskas G.* Vaikų ir jaunimo baudžiamoji atsakomybė: užsienio šalių patirtis (Vokietija, Austrija, Olandija, Lenkija, Rusija, Estija). Vilnius, 2001.

PARAMOS JAUNIMUI PRAKTIKA⁸

Lietuvos teisinę sistemą iš dalies paprasta studijuoti ir užsieniečiui, nes daugumą įstatymų galima rasti internete anglų kalba, tačiau suprasti Lietuvos realybę yra nepalyginti sunkiau. Nepaisant iškilusių sunkumų, stengiausi atlikti apklausą (anglų, vokiečių kalbomis arba per vertėją) įvairiuose lygmenyse: vietos savivaldos lygmenyje buvo atlikti 6 interviu (su vienu meru, trijose vaiko teisių apsaugos tarnybose, dviejose socialinės paramos tarnybose), valstybiniame lygmenyje atlikti 10 interviu (vienoje iš Seimo komisijų, vaiko teisių kontrolieriaus įstaigoje, vienoje iš ministerijų, valstybinėje įvaikinimo tarnyboje, Valstybinėje jaunimo reikalų taryboje, dvejuose vaikų globos namuose, viename policijos komisariato jaunimo klube, vienoje iš pataisos inspekcijų, taip pat Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme) ir 6 interviu nevyriausybinį organizacijų lygmenyje (vaikų globos namuose, trijuose vaikų dienos centruose, dviejuose konsultavimo centruose).

Svarbiausi paramos jaunimui Lietuvoje aspektai

Konfrontacija su praeitimi. Lietuvai atsikračius Sovietų Sąjungos jungo, visoje visuomeninio gyvenimo srityse imta siekti atsiriboti nuo praeities ir pradėti viską nuo pradžių. Tai lėmė tai, kad *funkcionavusi paramos jaunimui sistema* (bet ne socialinis darbas) buvo „perdirbtą“ vos ne per vieną naktį. Tik dabar ima aiškėti, kad įvairiais aspektais šis procesas turėjo katastrofiškų pasekmių. Pagal sovietinę ideologiją, visuomenėje būtent jaunimui buvo skiriamas didžiausias dėmesys. Iš visų visuomenės grupių jaunimas buvo labiausiai remiamas ir skatinamas, o su tuo susijusi kontrolė turėjo būti toleruojama. Esmė ta, kad vaikai ir jaunimas nuo pat gimimo, faktiškai be jokios pertraukos, buvo saugomi įvairių socialinių institucijų (pribuvėjų, vaikams priskirtų medicinos seselių, auklėtojų, mokytojų, jaunimo vadovų, milicijos ir pan.). Jaunimas buvo auklėjamas autoritariniu stiliumi, prižiūrimos ir baudžiamos netgi šeimos, bet kartu ir skatinamos (remiamos).

Atsisakius senosios sistemos, naujoji nebuvo sukurta. Tokia nauja sistema pirmiausia turėjo būti išplėtotą ir atitinkamai finansuojama, tačiau valstybės

⁸ Vokiškame variante straipsnio autorė trumpai pristatė pagrindinius Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius paramą vaikams ir jaunimui. Lietuviškame variante šios dalies buvo atsisakyta, manant, jog skaitytojams ir skaitytojoms lietuvių kalba įdomiausia turėtų būti šios srities problemas analizuojanti dalis (*vyr. red. pastaba*).

lėšos daugiausia naudotos išsekusiam ūkiui atstatyti. Dėl šios priežasties jaunimo rėmimui paprasčiausiai beveik nieko nebeliko. Visa tai sąlygojo, kad vaikai ir jaunimas iš dalies buvo nepakankamai prižiūrimi – jie daug dažniau nei anksčiau paliekami vieni, nebeliko įstaigų, kurios jais rūpintųsi po pamokų ar vietoj (šalia) jų. Tai turėjo pasekmių: vaikai šlaistėsi nieko neveikdami, ėmė vartoti narkotikus ir alkoholį, nelankyti pamokų. Šios staiga atsiradusios laisvės ir papildoma atsakomybė tiesiogiai užgriuvo tėvus. Be valstybės paramos jie buvo nepajėgūs deramai pasirūpinti vaikais ir atitinkamai juos auklėti. Galiausiai vaikai iš tėvų namų neretai buvo perkeliami į valstybines įstaigas.

Teisė ir praktika. Vykstant anksčiau minėtiems procesams, valstybė ėmėsi tam tikrų priemonių. Visų pirma, žvelgiant į Europą, prie kurios, savaime suprantama, Lietuva norėjo prisijungti, buvo sukurta daug naujų normų. Kai kalbame apie „paramą jaunimui Lietuvoje“, iš pradžių reikėtų atskirti, ar kalbame apie *teisės normas*, ar apie *tikrovę praktikoję*. Vokietijoje dėl to klausimų daug neiškyla, nes daugeliu atvejų prieštaravimų tarp jų nėra, nors, žinoma, ir čia pasitaiko, kai teorija ir praktika ne visiškai sutampa. Tačiau tai pavieniai atvejai, kurie neapibūdina bendros situacijos. Vokietijos sistemoje yra „normalu“, kad paramos jaunimui vykdytojai išsipareigoja tam tikram elgesiui, o piliečiams suteikiama teisė tokio elgesio reikalauti, jei prireikia – ir teismo keliu. Normų patikimumas yra teisinės valstybės požymis.

Remiantis Konstitucija, Lietuva taip pat yra teisinė valstybė. Tai buvo įvertinta ir nustatyta dar prieš Lietuvai įstojant į Europos Sąjungą. Gali būti, jog daugelyje visuomenės sričių realybė iš tiesų atitinka teises normas, tačiau paramos jaunimui srityje tuo galima labai abejoti. Lietuvos paramos jaunimui sistema pasižymi gausybe normų, kurios praktikoje nėra įgyvendinamos. Teisės normų nepaisančio administracijos neveiklumo nekompensuoja ir galimas piliečių pasipiktinimas esama situacija, kai teismo keliu būtų galima išreikalauti to, kas jiems priklauso pagal įstatymą. Tai rodo vieno Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjo pasisakymas, kad nuo 2001 m., kai buvo įsteigtas šis teismas, jame nebuvo svarstoma nė viena socialinės srities byla.⁹ Lietuvos

⁹ Pažymėtina, jog objektyviam situacijos įvertinimui reikėtų atlikti išsamesnę šiame teisme nagrinėtų bylų analizę. Pagal teismo internetiniame puslapyje (<http://www.lvat.lt/Default.aspx?item=nutart>) pateikiamą bylų kategorijų medį tai padaryti ganėtinai sunku, nes prie kategorijos „Sveikatos ir socialinė apsauga“ priskiriama nemažai su šia sritimi tik netiesiogiai susijusių bylų. Galima pastebėti, kad socialinės srities bylų iš dalies tikrai nėra daug, nors atrodo, kad jų kiekis pastaraisiais metais didėja (*vyr. red. pastaba*).

piliečiams dar ne visiškai aiškiai suvokiama, kad piliečiai taip pat gali priversti valstybę imtis tam tikros veiklos.

Teisinis atstovavimas ir realus socialinis aprūpinimas. Lietuvoje paramos jaunimui sistema pasidalinusi į dvi dalis: *teisinę* ir *faktinę*. Teisinė dalis yra sukoncentruota vaiko teisių apsaugos tarnybų kompetencijoje. Pastarosios veikia bendradarbiaudamos su teismais ir su socialinės paramos skyriais. Jų veiklos pagrindas – vaiko teisės, kurios Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos pavyzdžiu buvo perkeltos į Lietuvos teisę. Šias vaiko teises vaiko teisių apsaugos tarnybos gina teismuose. Tačiau šių teisių įgyvendinimas kasdieniame vaiko gyvenime nėra jų užduotis. Už tai atsakingi savivaldybių socialinės paramos skyriai, kurie turi rūpintis visomis socialinėmis problemomis, pvz., žmonėmis su negalia, pagyvenusiais žmonėmis, suaugusiaisiais, turinčiais psichosocialinių problemų, ir pan. Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla dažniausiai apsiriboja rašomuoju stalu. Jos savo veiklą mato daugiau per teisinę, nei faktinę prizmę. Vokietijoje šios abi sritys paprastai yra vienose rankose, kiekvienu atveju visos problemos sprendžiamos vienoje tarnyboje. Vokietijoje socialinės paramos skyriai yra jaunimo tarnybos (*Jugendamt*) dalis arba jaunimo tarnybos funkciją perima dar didesnė tarnyba, atsakinga už pagalbą šeimai. Darbuotojas, kuriam iš teismo pranešama apie tėvų skyrybas, padeda tėvams priimant praktinius sprendimus, tas pats darbuotojas teismui rašo atsiliepimą (žinoma, laikydamasis socialinių duomenų apsaugos normų) bei dalyvauja teismo procese. Lietuvoje kyla pavojus, kad vaikas bus lygiai taip pat padalytas, kaip yra padalyta ir pati parama jaunimui. Tam tikra prasme tai primena seniai užmirštus nesutarimus dėl paramos jaunimui Vokietijoje, kai buvo diskutuojama, ar būtų prasminga skirstyti paramą jaunimui į vidaus ir išorines tarnybas.

Orientacija į vaiką – orientacija į šeimą. Kaip minėta aukščiau, Lietuva stengėsi kuo greičiau atsikratyti senosios sistemos ir visomis prasmėmis prisijungti prie Vakarų. Buvo siekiama kuo greičiau prisijungti prie daugybės tarptautinių konvencijų, taip pat prie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos. Dėl užsibrėžto tikslo tapti šio susitarimo nare lietuviškoji paramos jaunimui sistema tapo vien *į vaiką orientuota sistema*. Tėvams šioje sistemoje vietos beveik nebeliko. Todėl vaiko teisių apsaugos tarnyboms ir nebuvo iškelta užduotis rūpintis tėvais, padėti jiems auklėjant savo vaikus. Jų užduotis buvo tik apginti vaiko teises, esant būtinybei ir prieš pačių vaikų tėvus. Tai sąlygojo susidariusią situaciją, kai ir toliau daug vaikų buvo paimama iš šeimų, jei tėvai – dėl įvairiausių priežasčių – nepajėgdavo tinkamai jais pasirūpinti. Viena pašnekovė,

kuri Vokietijoje studijavo socialinį darbą, teigė, kad Lietuvoje susidariusi dilema yra ta, jog teisę į pagalbą turi vien vaikai, bet ne tėvai. Suvokimas, jog visų pirma reikėtų padėti tėvams, kad būtų įmanoma padėti ir vaikams, formuojasi labai lėtai.

Stacionarinė ir ambulatorinė pagalba. Tik po 2000 m. buvo pripažinta, kad ne visus vaikus reikėtų paaimti iš netinkamai juos auklėjančių šeimų. Vyriausybė patvirtino programą, skirtą *vaikų dienos centrų* skatinimui, kurie

- turėjo priimti vaikus, kurių tėvai nepajėgia jais rūpintis,
- turėjo padėti išvengti tėvų ir vaikų atskyrimo atvejų,
- finansiškai labiau apsimokėtų nei globos namai,
- turėjo glaudžiau bendradarbiauti su tėvais nei tai galėjo padaryti globos namai.¹⁰

Dėl šių priežasčių dienos centrai buvo didelis pasiekimas. Tačiau dėl gaudamų kuklių finansinių išteklių – visi dienos centrai įsteigti nevyriausybinių organizacijų – jie vos išsilaiko.

Valstybės parama nevyriausybinėms organizacijoms. Valstybei nėra būtina pačiai įgyvendinti visas paramos jaunimui užduotis, ji gali mobilizuoti visuomenės pajėgas. Tačiau Lietuvoje *valstybė* šias visuomenės pajėgas skatina tokiu būdu, kuris menkai tepadrąsina leisti į šį „biznį“. Vyksta tik projektinis veiklų rėmimas, neužtikrinamas tęstinumas. Net ir tie, kurių veikla jau daugelį metų pasiteisino, negali tikėtis nuolatinės paramos iš valstybės. Vadinasi, kiekviena nuo valstybės paramos priklausoma nevyriausybinių organizacija, kiekvienais metais vis iš naujo turi kovoti, kad ir toliau galėtų tęsti savo veiklą. Organizacija turi nuolat rašyti prašymus (paraiškas) – tai iš jos pareikalauja daug pastangų – ir kiekvienų metų pradžioje ji dar nežino, ar apskritai gaus lėšų savo veiklai. Neretai darbuotojai ištisis mėnesius dirba be užmokesčio. Kartais jie metų pradžioje išeina iš darbo, kad išvengtų tokios situacijos, kai jiems už darbą išvis nebus sumokėta. Tai yra pražūtinga tęstinei jaunimo paramai, kuria vaikai ir jų tėvai be jokių išlygų turėtų pasitikėti.

Nevyriausybinių organizacijų funkcijos socialinės pagalbos atveju. Santykis tarp nevyriausybinių organizacijų, tėvų/vaikų bei valstybės (vadinamasis „so-

¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programos (2002 05 24, Nr. 731) // Žin., 2002, Nr. 53-2076. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programos (2004 12 01, Nr. 1525) // Žin., 2004, Nr. 174-6441.

cialinės teisės trikampis“) Lietuvoje atrodo esąs iš viso neapibrėžtas. Apskritai neegzistuoja jokių principų, pagal kuriuos būtų nusprendžiama, kokiais atvejais pagalbos teikimas galėtų būti patikėtas nevyriausybinėms organizacijoms. Niekas man negalėjo atsakyti į klausimą, kaip teisine prasme būtų galima įvertinti tokią situaciją, jei kuri nors nevyriausybė organizacija atsakytų priimti papildomų vaikų. Taip pat niekas nežinojo atsakymo į mano klausimą, ką tėvai galėtų apskusti, jei jų vaikui nevyriausybėje organizacijoje neatsirado vietos.

Galimybė įgyvendinti savo teisę – teisinės valstybės požymis. Kiekvienoje savivaldybėje yra teisinių konsultacijų skyrius, į kurį gali kreiptis kiekvienas. Tačiau prieš tai yra būtina, kad piliečiai žinotų apie savo teises ir galimybes jas ginti teisme. Jei pilietis paliekamas nežinioje apie turimas teises ar galimybes jas turėti, tuomet iškyla klausimas, ar išties yra įgyvendinamas teisinės valstybės principas. Socialinių paslaugų srityje mažai dirbama *švietėjiško darbo* ir aiškina ma apie tai, kad pilietis teismuose gali apsiginti nuo neteisingo elgesio su juo, savavališko atsisakymo ką nors suteikti ar pan. Kaip galima kitaip paaiškinti, jei per šešerius metus nebuvo nė vieno atvejo, kad būtų sprendžiamas administracinis teisminis ginčas dėl socialinių paslaugų?

Vaiko teisių apsaugos teisinis pagrindas. Atvejai, kuriais *vaiko teisių apsaugos tarnybos* privalo imtis priemonių, išvardyti *Vyriausybės nutarime*.¹¹ Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, galioja teisės principas, jog poįstatyminiams teisės aktams būtinas įstatyminis pagrindas. Mano nuomone, Vyriausybės nutarimas apie vaiko teisių apsaugos tarnybos užduotis neturi jokio tikro įstatyminio pagrindo. Mėgstama nuoroda į Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 59 ir 61 straipsnius teisine prasme nėra įtikinama. Įstatyme nėra jokio konkretaus įgaliojimo, net jei ir labai geranoriškai stengtumėmės jį surasti.

Teisė į socialines paslaugas. Atvejai, kuriais socialinės paramos skyriai privalo imtis veiksmų, reglamentuotų Socialinių paslaugų įstatymo 7–9, 15–19 ir kituose straipsniuose.¹² Šiame įstatyme numatytos situacijos, kurioms esant turėtų būti teikiamos socialinės paslaugos. Ir nors teigiama, kad teisės aktais reglamentuojamų atvejų sąrašas yra baigtinis, tačiau jo tokiu (realaus poreikio pras-

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo (2002 12 17, Nr. 1983) // Žin., 2002, Nr. 120-5415.

¹² Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006 01 19, Nr. X-493) // Žin., 2006, Nr. 17-589. Taip pat žr. Socialinių paslaugų katalogą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu (2006 04 05, Nr. A1-93) // Žin., 2006, Nr. 43-1570.

me) jokiū būdu negalima laikyti. Normalūs tėvai, kurie, pavyzdžiui, turi sunkumų auklėdami savo vaikus, net jei tai ir labai sudėtingi atvejai, nei įstatyme, nei Socialinių paslaugų kataloge nepaminėti. Reikia būti „socialinės rizikos šeima“ arba „socialinės rizikos vaiku“, kad, anot įstatymo, būtumei vertas pagalba. Be to, pagalba auklėjant vaikus kaip socialinė paslauga konkrečiai iš viso nėra numatyta (tik socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas) ir praktikoje jos faktiškai nėra. Taip pat lieka atviras klausimas, ar šie „socialinės rizikos asmenys“ apskritai turi teisę į pagalbą, ar čia kalbama tik apie *refleksinę teisę*.¹³ Minėtuose įstatymo straipsniuose nėra kalbama apie teisę į pagalbą, bet tik paminima, kad socialinės paslaugos *suteikiamos* (angl. k. *shall be provided*). Kiek kitaip formuluojamas straipsnis, nustatantis asmenų, kuriems teiktinos socialinės paslaugos, kategorijas: pagal įstatymo 5 straipsnį, *teisę* į socialines paslaugas turi Lietuvos Respublikos piliečiai, užsieniečiai, tarp jų asmenys be pilietybės, turintys leidimą nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, taip pat kiti asmenys Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais atvejais.

Vaiko paėmimas globoti. Jei atsiranda būtinybė paimti vaiką iš šeimos, savivaldybės administracija gali per tris dienas paskirti vaikui laikiną globą ar rūpybą.¹⁴ Tačiau Lietuvos įstatymuose nėra numatyta, kad teismas *per tam tikrą laikotarpį* turėtų patikrinti vaiko paėmimo globoti teisėtumą. Teisinės valstybės požiūriu abejotina, tuo labiau tai byloja praktika, kad gali praeiti pusė metų ir ilgiau, kol teismas priima galutinį sprendimą dėl globos ar rūpybos arba tokį įsakymą atšaukia. Tačiau iki to laiko iš praktikos perspektyvos visi (tiek teismai, tiek globos namai) lieka nežinomybėje. Kyla klausimas, kas tuo laikotarpiu priima svarbius sprendimus, susijusius su vaiku (pvz., jei vaikui reikalinga operacija). Visi, kurių apie tai klausiau, pateikė skirtingą atsakymą: globėjas, tėvai, atsakingas socialinis darbuotojas arba bendromis jėgomis. Būtų pageidautina, kad tėvai nebegalėtų priimti sprendimų pagrindiniais auklėjimo klausimais, bet kita vertus, kitais klausimais būtent jie turėtų priimti sprendimus, nes tėvų valdžia jiems (dar) neapribota. Šiuo atveju skubiai reikia tikslinti atitinkamus teisės aktus.

¹³ Ji skiriasi nuo subjektyvios viešosios teisės tuo, kad šiuo atveju objektyvioji viešoji teisė egzistuoja tik dėl viešo intereso ir atskiriems asmenims suteikia privalumų, tačiau nė vienas iš jų neturi teisės jų reikalauti (*vyr. red. pastaba* pagal www.lexexakt.de).

¹⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo (2002 04 18, Nr. 56) // *Žin.*, 2002, Nr. 68-2798.

Greta civilinio teisinio paėmimo globoti vaiką, Lietuvoje tarsi egzistuoja ir dar viena globos rūšis, būtent viešoji teisinė. Pastaroji yra reglamentuojama baudžiamosios teisės lygmenyje ir apima tas auklėjimo įstaigas, kurios įvardijamos baudžiamajame kodekse kaip sankcija jauniems žmonėms (specialieji auklėjimo ir globos namai – *vert. past.*). Dar viena įstaiga yra įsikūrusi Kaune („Socialinės pagalbos ir prevencijos centras“), kur priimami ne tik nusikaltę jaunuoliai ar paaugliai, bet ir tokie, kuriems kitų priežasčių reikia specialaus auklėjimo („neatliekantys savo pareigų“), – tai gali būti ir visai maži vaikai. Priimant globotinį į šį centrą, turi būti pateiktas tam tikrų asmenų prašymas. Jaunuoliai šioje auklėjimo įstaigoje gali būti sulaikomi ne ilgiau nei 15 dienų, šiam laikotarpiui teismo sprendimo nereikia. Vargu, ar šiuo atveju iš viso galima kalbėti apie teisinės valstybės principų laikymąsi.¹⁵

Bendras globėjų ir globotinių gyvenimas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁶ 3.243 str. 4 d. nurodo, kad globotinis privalo gyventi pas globėjus, kitaip tariant, globėjas turi priimti globotinį į savo namus. Tačiau ši norma dviprasmiška. Viena vertus, išvengiama ginčų dėl globėjų kompetencijos, nes jie pagal įstatymą, būdami teisėtais vaiko atstovais, gali priimti sprendimus (3.243 str. 4 d.). Kita vertus, galima numanyti, jog puikiai šiai užduočiai tinkantys asmenys ne visada gali prisiimti tokią atsakomybę vien todėl, kad jie neturi pakankamai gyvenamosios erdvės vaikui priimti. Lietuvoje tokie atvejai neretai pasitaiko dėl gyvenamo ploto trūkumo. Teisinga ši norma yra tuo, kad priimantys asmenys privalo būti kompetentingi kasdienio auklėjimo klausimais. Vis dėlto galimi lankstesni sprendimai šiuo atveju būtų didelis privalumas.

¹⁵ Pažymėtina, jog Nepilnamečių socialinės pagalbos ir prevencijos centras, esantis Kaune, 2006 metais imtas likviduoti pagal Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymą Dėl Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato nepilnamečių pagalbos ir prevencijos centro likvidavimo plano patvirtinimo ir komisijos likvidavimo planui įgyvendinti sudarymo (2006 01 23, Nr. 5-V-43) // *Žin.*, 2006, Nr. 12-447. 2007 m. birželio 28 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 2008 m. sausio 1 d. įsigaliosiantį Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą (Nr. X-1238 // *Žin.*, 2007, Nr. 80-3214), kuris galbūt (!) padės išspręsti teisinės valstybės principo požiūriu abejotino vaikų laikymo specialiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose klausimus. Bet kuriuo atveju pastebėtina, jog daugiau nei 10 metų tūkstančiai Lietuvos vaikų buvo laikomi uždaryti be reikiamo įstatyminio pagrindo ir be teismo sprendimo (*vyr. red. pastaba*).

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864) // *Žin.*, 2000, Nr. 74-2262.

Lieka atviras klausimas, ar prasminga įstaigoms (globos namams) perduoti globėjo kompetenciją. Tokiais atvejais labai sunku kontroliuoti, kas įstaigose vyksta su vaikais. Nelogiška atrodo norma, pagal kurią globos namai yra oficialus globėjas, bet iš jo nereikalaujama pritarimo įvaikinant vaiką (CK 3.212 str. 2 d.). Tai veda prie to, kad galiausiai niekas neprivalo pritarti. Beje, toks sprendimas ir teismams atrodo abejotinas, nes jie, mano žiniomis, vis dėlto iš globos namų pritarimo reikalauja. Akivaizdu, jog yra poreikis atitinkamomis teisės normomis šį klausimą išspręsti.

Rūpintojų/globėjų darbo apmokėjimas (fiziniai asmenys). Lietuvos įstatymų leidėjui reikėjo išspręsti dilemą: viena vertus, esamas lėšų stygius, bet kita vertus – pribrendusi būtinybė sukurti skatinimo sistemą fiziniams asmenims, kad jie, tapdami globėjais, perimtų atsakomybę už vaikus, kurie negali gyventi pas savo tikruosius tėvus. Statistika rodo, kad Lietuvoje maždaug pusė visų vaikų (48 proc.) priimami į globą ne institucijose, bet šeimose, tuo tarpu vadinamosios globėjų šeimos Vokietijoje jos būtų vadinamos mažaisiais vaikų globos namais (= iki 12 vaikų) sudaro tik apie 1 proc.. Apie 47 proc. vaikų yra globėjų/rūpintojų šeimose (= iki 5 vaikų). Iš šios grupės 72 proc. vaikų gyvena pas giminaičius ir tik 28 proc. ne pas giminaičius. Atsižvelgdamas į šiuos rodiklius, Lietuvos įstatymų leidėjas padarė išvadą, kad nėra būtinybės mokėti globėjams. Apmokėjimas nustatytas tik tam 1 proc. asmenų, kurie priima į globą iki 12 vaikų.¹⁷ 500 Lt globos (rūpybos) išmoką už vaiką¹⁸ galima laikyti prabangos dalyku, net jei iš to padengiamos ne tik vaiko pragyvenimo išlaidos, bet ir globėjų honoraras. Paramos jaunimui sistemos atstovai tokį sprendimą Seime pagrindė argumentu, kad vaiko apgyvendinimo kaštai institucijoje būtų daug didesni ir tai yra vienintelis kelias paskatinti asmenis būti globėjais. Net jei šie argumentai atitinka tikrovę, vis tiek nesuprantama, kodėl atlyginimą gauna tik šeimos turintys globėjai, o ne visi globėjai. Tarp tų kitų globėjų, kaip jau minėta, 72 proc. sudaro giminaičiai. Iš jų pagal įstatymą (CK 3.236 str. ir

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl šeimos motinos (tėvo) darbo apmokėjimo (1999 03 09, Nr. 263) // Žin., 1999, Nr. 25-707. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl šeimos motinos (tėvo) darbo apmokėjimo sąlygų aprašo savivaldybių įsteigtose šeimynose patvirtinimo (2006 10 26, Nr. A1-296) // Žin., 2006, Nr. 115-4384.

¹⁸ Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas (2004 05 18, Nr. IX-2237) // Žin., 2004, Nr. 88-3208.

toliau) pareigą išlaikyti turi vyresni seserys ir broliai arba seneliai (sudaro 52 proc. tarp globėjų), kiti giminaičiai šiai grupei jokių būdu negali būti priskiriami. Pastarieji „kiti giminaičiai“ ir 28 proc. globėjų, nesančių giminaičiais, yra tokioje pačioje situacijoje kaip globėjai šeimynose, bet jiems atlyginimas nėra skiriamas. Ką jie iš tikrųjų gali gauti, tai yra išlaikymo išieškojimas (CK 3.202 str.) iš tėvų (pagal CK 3.192 str.), taip pat valstybės išlaikymas tėvams atsisakius išlaikyti vaikus (CK 3.204 str.).

Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojų išsilavinimas. Analizuojant detales, svarbu prisiminti, kad Lietuvoje iki 1990 metų pagal oficialiąją sovietinę ideologiją nebuvo jokių socialinių problemų, todėl ir nereikėjo jokių socialinių darbuotojų. Po pertvarkos atsirado būtinybė sukurti socialinių darbuotojų švietimo struktūras ir perkvalifikuoti suinteresuotus kitų profesinių grupių asmenis.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 20 str. apibrėžta socialinio darbo sąvoka ir aprašyta, kas yra socialinis darbuotojas/socialinė darbuotoja. 20 str. 7 d. nustatyta, kad socialinių darbuotojų, socialinių darbuotojų padėjėjų „*kvalifikacinius reikalavimus, profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarką, socialinio darbo išsilavinimui prilyginamo išsilavinimo sąrašą bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarką nustato Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtinti socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikaciniai reikalavimai ir socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašai.*“ Panaši norma buvo ir 1996 m. Socialinių paslaugų įstatyme (14 str. 6 d.). 1998 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija inicijavo programą, pagal kurią buvo suorganizuoti 4 modulių mokymai bei įvykdyta socialinių darbuotojų atestacija, suteikiant jiems atitinkamas kvalifikacines kategorijas. Buvo suteikti šie kvalifikaciniai laipsniai (skliausteliuose pateikta suteiktų laipsnių procentinė išraiška):

- socialinio darbuotojo padėjėjo (44 proc.);
- jaunesniojo socialinio darbuotojo (19 proc.);
- socialinio darbuotojo (14 proc.);
- vyresniojo socialinio darbuotojo (22 proc.).

1999 – 2003 m. daugiau nei 4000 socialinio sektoriaus darbuotojų dalyvavo apmokymuose. Jie gavo 5 metus galiojančius kvalifikacijos laipsnius.

Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose neradau jokių normų apie tai, kokią kvalifikaciją privalo turėti šių tarnybų dar-

buotojai. Praktikoje jie yra teisininkai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, pedagogai, psichologai bei įvairių kitų profesijų specialistai (biologai, chemikai, gydytojai ir pan.), įgiję papildomą išsilavinimą. Teisinių išsilavinimo trūkumas yra tas, kad jiems dažnai trūksta psichosocialinės srities žinių. Kitų sričių specialistams, atvirkščiai – gali trūkti teisinių žinių. Keletas mano pašnekovų, kuriems uždaviau teisinius klausimus (pvz., dėl tarnybos teisinio statuso bei įgaliojimų), negalėjo pateikti atsakymo arba visai nesuprato klausimo net ir man suformulavus papildomus konkrečius praktinius klausimus. Apskritai negalėjau atsikratyti jausmo, kad pagrindinis šių tarnybų veiklos rūpestis yra formalizuotas užduočių atlikimas. Ne kartą girdėjau teigiant, kad svarbiausia yra „*teismams pateikti reikalingus dokumentus*“, tarsi vaiko interesų suvokimas užsibaigtų dokumentų surinkimu. Žinoma, reikia įvertinti faktą, kad teisminiuose procesuose kalbama ne apie jausmus ir nuomones, bet apie įtikinamus įrodymus, o rašytiniai įrodymai visuomet yra įtikinami. Vis dėlto, turinys turėtų būti svarbesnis nei dokumentai.

Rūpintojų/globėjų ir globos namų darbuotojų išsilavinimas. Jau minėtas, Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintas, vaikų globos/rūpybos formas iš dalies galima suskirstyti į *šeimos globą/rūpybą* (iki 6 vaikų), *socialinę globą/rūpybą* (iki 12 vaikų) ir *institucinę globą/rūpybą* (globos namai). Statistika rodo, kad rūpintojų/globėjų kaita yra labai didelė. Pavyzdžiui, 2003 m. pasitaikė 391 atvejis, kai pasikeitė vaiko rūpintojas/globėjas, iš jų:

- 41 dėl mirties;
- 83 atsisakė savo pareigų;
- 242 atleisti pagal įstatymą;
- 25 globa pasibaigė pagal įstatymą.

Iš užregistruotų 3023 naujų globos atvejų daugiau nei 10 proc. buvo ne iš esmės nauji atvejai, bet tokie, kur buvo pakeistas globėjas. Mažiausias skaičius yra tokių atvejų, kai globėjas pasikeitė dėl mirties. Kitais atvejais patys globėjai pamatė, kad jie nesusitvarko su užduotimi, arba buvo kitų objektyvių priežasčių (dažniausiai dėl nesugebėjimo) nušalinti globėją nuo pareigų.¹⁹ Lietuvos specialistai laikosi nuomonės, kad šis didžiulis atsisakymų skaičius yra labai didelis, bet jis parodo tik ledkalnio viršūnę. Specialistai sutaria, kad rūpintojai/globėjai privalo

¹⁹ Detaliau tai reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo (2002 03 27, Nr. 405) // Žin., 2002, 35-1275.

būti geriau šiai užduočiai paruošiami, be to jiems yra būtinas geresnis palydėjimas.²⁰ Tai turėtų galioti ir giminaičiams, kurie prisiima tokią sunkią užduotį. Tokiai nuomonei būtų galima be išlygų pritarti. Tačiau abejotinas siūlymas, kad rūpintojais/globėjais gali būti tik profesionaliai tam pasirengę asmenys. Praktika Vokietijoje rodo, kad neretai mama, net ir neturinti jokio pedagoginio išsilavinimo, bet mokanti bendrauti su savais ir svetimais vaikais, profesionaliai prižiūrima ir remiama vaikų globos tarnybų, yra geresnė globėja/rūpintoja nei „profesionalė“. Tai galėtų būti svari alternatyva ir Lietuvoje, nes čia ypač mažai pavienių asmenų, kurie pareiškia norą globoti svetimus vaikus.

Įstaigos, kurioms pavaldžios savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, 1992 m. gegužės 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu pirmiausia buvo įsteigta viena centrinė įstaiga, atsakinga už vaiko teisių apsaugą.²¹ Joje dirbo tik vienas vadovas ir 3 darbuotojai. Pagrindinė šios įstaigos užduotis buvo kurti vaiko teisių apsaugos gerinimo programas. Siekiant prisijungti prie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos, 1994 m. gegužės 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu buvo patvirtinti nauji Vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir savivaldybių lygmens vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai.²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 5 d. priimtu nutarimu²³ Centrinė vai-

²⁰ 2007 metais Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pradėjo bendrą tėvių ir globėjų (rūpintojų) rengimo programą. Plačiau žr. <http://www.ivaikinimas.lt/index.php?&nn=172> (*vyr. red. pastaba*).

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl priemonių nepilnamečių teisių apsaugai ir jų teisės pažeidimų prevencijai gerinti (1992 05 25, Nr. 387) // *Žin.*, 1992, Nr. 19-581. Ši įstaiga vadinosi Nepilnamečių teisių apsaugos ir globos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Miestų ir rajonų savivaldybėms šiuo nutarimu buvo pavesta organizuoti nepilnamečių teisių apsaugos ir globos tarnybas ir pavesti joms vykdyti šių tarnybų laikinuosiuose nuostatuose, kurie taip pat buvo patvirtinti šiuo nutarimu, numatytus uždavinius (*vyr. red. pastaba*).

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo (1994 05 13, Nr. 370) // *Žin.*, 1994, Nr. 37-679.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos likvidavimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 13 d. nutarimo Nr. 370 Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ministerijos nuostatų Vyriausybės nutarimas nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo dalinio pakeitimo (2001.02.05, Nr. 134) // *Žin.*, 2001, Nr. 13-395.

ko teisių apsaugos įstaiga, savo struktūra panaši į Vokietijos žemių jaunimo tarnybas, buvo panaikinta. Dar 2000 m. balandžio 1 d. savo veiklą pradėjo Įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos,²⁴ o 2000 m. rugsėjo 1 d. – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga²⁵. Centrinės įstaigos, valdančios savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybas, tuo metu buvo atsisakyta, nes veikiausiai pabijota kompetencijų dubliavimo bei papildomų išlaidų. Tuo tarpu Lietuvoje vis daugėjo specialistų balsų, teigiančių, kad buvo padaryta didelė klaida. Ir Vokietijoje nuolat diskutuojama dėl Žemių jaunimo tarnybų panaikinimo.

Vis dėlto dauguma Vokietijos specialistų įsitikinę, kad nors Žemių jaunimo tarnybos ir nėra absoliučiai būtinos, tačiau jų veikla turi prasmę ir jos būtinai turi būti išlaikytos. Lietuvoje buvo itin skundžiamasi tuo, kad nėra tarnybos, kuri darbu perkrautoms savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms galėtų suteikti dalykinę pagalbą. Tokios pagalbos reikia sprendžiant ypač sunkius pavienius atvejus, kuriant visoje šalyje bendrus standartus, keliant šios srities specifinę kvalifikaciją, apmokant savanorius, tobulinant nevyriausybinių organizacijų darbuotojų kvalifikaciją ir t.t. Žvelgiant „iš šalies“, ši kritika man atrodo pagrįsta. Vaiko dienos centrų trūkumas, gerai apmokytų globėjų/rūpintojų, kurie Lietuvoje dažniausiai yra ir vaiko įstatyminiai atstovai, taip pat potencialių įvaikintojų savoje šalyje stoka rodo, kad nepakanka aukščiausios kvalifikacijos specialistų. Mano požiūriu, labai abejotina, kad šią padėtį būtų galima sėkmingai ištaisyti vien tik bendromis kvalifikacijos tobulinimo priemonėmis. Tokios tarnybos buvimas nesumažintų nei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnybos, nei Įvaikinimo tarnybos legitimacijos. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius turi kontrolės funkciją, kurios Centrinė vaiko teisių apsaugos tarnyba nevykdytų. Įvaikinimo tarnyba turi labai specifines funkcijas. Viena vertus, ši tarnyba atsakinga už visą įvaikinimą, kita vertus –

²⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo (2000 02 28, Nr. 17) / Žin., 2000, Nr. 23-599.

²⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (2000 05 25, Nr. VIII-1708) // Žin., 2000, Nr. 50-1432.

taip pat už teisinius tarptautinės vaikų apsaugos aspektus (įgyvendinant tarptautines konvencijas vaiko teisių apsaugos srityje).²⁶

Paramos jaunimui Vokietijoje ir Lietuvoje palyginimas

Atsiradimo pagrindas. Vokietijoje paramos jaunimui teisė atsirado trečiajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, siekiant pašalinti jaunų žmonių skurdą po Pirmojo pasaulinio karo. Vokietijos Reichstogas skirtingų partijų susitarimu priėmė įstatymą, kuris jauniems žmonėms ir jų tėvams turėjo atverti naują perspektyvą. Šiuo atveju Vokietija nepatyrė spaudimo iš išorės, jis susidarė šalies viduje. Pagrindinė įstatymo idėja kilo atskirose Vokietijos žemėse, kuriose dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo taikomos kai kurios būsimo Jaunimo gerovės įstatymo nuostatos. Tuo tarpu Lietuvoje dar nelabai galima kalbėti apie tikrą „paramos jaunimui teisę“, nes nėra nei bendro šios srities įstatymo ar jų grupės, o žvelgiant iš mano, kaip užsienietės, perspektyvos – nėra ir teisinius paramos jaunimui pagrindus vienijančios „ideologijos“. Žvelgiant „iš šalies“, susidaro įspūdis, kad Lietuvoje buvo didesnis noras ką nors sugriauti, nei valia vietoj to sukurti kai ką naujo, prasmingo. Galiausiai paramos jaunimui Lietuvoje formavimui didelę įtaką turėjo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija ir siekis prie jos prisijungti. Ši konvencija yra puikus „kažko“ matuoklis, tačiau menka pagalbininkė, kai tą „kažką“ dar tik reikia sukurti. Greičiausiai būtent Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas turėtų būti tas „kažkas“. Tačiau šis įstatymas toks abstraktus, kad norimiems pasiekti adresatams tai daugiau gražūs žodžiai nei realiai įgyvendinamos teisės ar konkreti pagalba.²⁷

²⁶ Pažymėtina, jog centrinės vaiko teisių apsaugos įstaigos funkcijos 2005 m. pabaigoje buvo pavestos Įvaikinimo tarnybai prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo (2005 10 19, Nr. 1114) // Žin., 2005, Nr. 126-4501), pakeitus šios įstaigos pavadinimą, nes prieš tai susidariusią situaciją kritikavo ir Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas, 2001 m. išreiškęs „*susirūpinimą, kad Vyriausybėje nėra centrinio instituto, kuris būtų atsakingas už vaikų klausimus, <..> ir tuo, kad tiek nacionaliniame, tiek savivaldybių lygmenyje trūksta mechanizmų, koordinuojančių politiką vaikų klausimais, atsakingų už Konvencijos įgyvendinimą ir jo priežiūrą*“ (Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos įžanginės ataskaitos (2002 01 26, Nr. CRC/C/15/Add. 146). Ar buvo prasminga šias dvi funkcijas dubliuoti vienoje įstaigoje ir ar dabartinei įstaigai pakanka žmogiškųjų ir finansinių išteklių pavestoms funkcijoms įgyvendinti, yra kitas klausimas (*vyr. red. pastaba*).

²⁷ Pažymėtina, kad Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas buvo pirmasis įstatymas, apibrėžęs kuriamos nacionalinės vaiko teisių apsaugos sistemos pagrindus, gaires, kurios vėliau buvo konkretizuotos kodeksuose, kituose įstatymuose bei teisės aktuose (*vyr. red. pastaba*).

Vaikų ir tėvų teisių santykis. Vokietijos teisei dažnai priekaištaujama (nors ir nepagrįstai, remiantis Vokietijos Konstitucinio Teismo išaiškinimu), esą ji per daug orientuota į tėvus. Tuo tarpu Lietuvoje, priešingai, parama jaunimui yra aiškiai orientuota vien tik į vaikus. Dėl aklos orientacijos į Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją liko nepastebėta, kad vaiko interesai negali būti suvokiami izoliuoti nuo jo tėvų, nes ir vaiko gerovė, ir jo vargai labiausiai priklauso nuo jo tėvų. Jokiu būdu negalima leisti, kad vaiko atėmimas iš negabių, netinkamų ar abejingų tėvų taptų valstybės prioritetu. Atvirkščiai, – prioritetas turi būti visokeriopas šių tėvų stiprinimas, kad jie būtų pajėgūs prisiimti jiems priklausančią atsakomybę. Tai neretai įmanoma jau tuomet, kai įveikiamas tėvų skurdas. Parama jaunimui visuomet turi reikšti ir paramą tėvams. Tik tais atvejais, kai pagalba tėvams nebeduoda jokių vaisių, valstybė turi teisę ir pareigą atskirti vaikus nuo jų tėvų. Vokietijos Konstitucijoje tai labai tiksliai išreikšta 6 str. 2 ir 3 dalyse.²⁸ Dėl to, kad Vokietijos praktikoje kartais per ilgai delsiama paimiti vaikus iš tėvų, reikėtų kaltinti ne Vokietijos Konstituciją, bet šią teisę taikančius jaunimo tarnybų ir šeimos teismų darbuotojus. Būtų labai pravartu, jei Lietuvos Konstitucijos 38 ir 39 straipsnių nuostatos, kuriose įtvirtintos vaikų ir tėvų teisės, aptariamam požiūriu būtų aiškesnės.

Kalbant apie tėvų ir vaikų teises, turi būti svarstomas pagalbos tėvams ir vaikams klausimas. Jei valstybė nori išlaikyti vaikams tėvus, privalo dėti daugiau pastangų, siūlydama nestacionarią (ambulatorinę) pagalbą. Vaikų dienos centrų programa buvo (yra) teisingas kelias, tačiau tai tik dalinė priemonė. Panaikinus daugiau vietų brangiuose vaikų globos namuose, liktų nemažai lėšų, kurias būtų galima skirti ambulatorinei pagalbai, tokiai, kaip pagalba šeimoms auklėjimo ir socialiniais-pedagoginiais klausimais. Pirmas žingsnis turėtų būti darbas su tėvais, o ne vaikų palikimas šeimose likimo valiai.

Tėvų-vaikų teisių sąsajoje vienaip ar kitaip būtinas ir valstybės įsikišimas į tėvų teisę. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.180 str. reglamentuota teisinė procedūra, anglų kalba vadinama „*restriction*“ (=apribojimas), kuri pa-

²⁸ Vokietijos Konstitucija „**6 straipsnis. Santuoka ir šeima; nesantuokiniai vaikai.** (1) Santuoka ir šeima valstybės nustatyta tvarka ypatingai saugoma. (2) Vaikų priežiūra ir jų auklėjimas yra prigimtinė tėvų teisė ir pirmiausia jiems tenkanti pareiga. Jų įgyvendinimą stebi valstybinė bendruomenė. (3) Prieš auklėjimo teisę turinčių asmenų valią vaikai nuo šeimos gali būti atskirti tik įstatymo pagrindu, kai turintys teisę auklėti vaikus to daryti nepajėgūs arba kai dėl kitų priežasčių vaikams gresia būti apleistiems. <...>“. (vyr. red. pastaba ir vertimas).

keitė senajame Santuokos ir šeimos kodekse buvusią „atėmimo“ sąvoką. Bešališka vokiečių turėtų pasitikėti šia sąvoka ir to vedina tikėtis, kad „apribojimas“ iš tiesų reiškia tik dalinį teisių atėmimą arba mažų mažiausiai sudaro tam galimybes. Tačiau tikrovėje yra kitaip. Lietuviškasis „apribojimas“ yra kur kas didesnis teisinis įsikišimas, nei vokiškasis visiškasis tėvų teisių atėmimas. Lietuvoje ši sąvoka automatiškai apima ne tik įprastas asmenines ir turtines teises, bet ir kitus teisinius aspektus, kurie neturi nieko bendra su teise auklėti vaiką, pvz., (potenciali) tėvų išlaikymo ir paveldėjimo teisė ateityje. Tokia teisinė pasekmė šiuurkščiai peržengia kiekvienoje teisinėje valstybėje galiojančio proporcingumo principo ribas. Reikėtų įvertinti, ar tokia teisinė pasekmė iš tiesų tarnauja vaiko interesams. Juo labiau, jei turėsime omenyje, kad Lietuvoje dažna vaikų nepriežiūros priežastis susijusi su skurdžia tėvų materialine padėtimi.

Subsidiarumo principas. Valstybinių (viešojo sektoriaus) ir nevyriausybinių organizacijų santykis. Viena iš mano pašnekovių, kuri vadovauja vienai nevyriausybinei organizacijai, teigė, kad Lietuvos teisėje ji pasigenda Vokietijoje plačiai taikomo subsidiarumo principo. Nors Lietuvos valstybė ilginiui pripažino, kad nevyriausybinių organizacijų veikla yra pigesnė alternatyva, nei jos pačios (tiesiogiai) teikiamos paslaugos, tačiau valstybės požiūris į nevyriausybinę organizaciją pastarųjų tikrai nedrąsina aktyviai veikti.

Net nekreipiant dėmesio į labai neaiškią nevyriausybinių organizacijų teisinę padėtį Lietuvoje, jų finansinis skatinimas toks menkas, kad Vokietijoje nė viena nevyriausybinė organizacija nesutiktų „žaisti“ tokiomis sąlygomis. Reikšmingiausias šioje situacijoje netgi ne menkas finansavimas, bet patikimumo ir planavimo trūkumas. Be abejo, negalima priekaištauti, kad Lietuvos valstybė pirmiausia stengiasi skatinti geriausiuosius. Tačiau yra neleistina situacija, kai nevyriausybinė organizacija, kaip darbdavys, faktiškai niekada nėra pajėgi vykdyti elementarių darbo teisės reikalavimų savo darbuotojų atžvilgiu. Neleistina ir tai, kad nevyriausybinių organizacijų prisiimti įsipareigojimai tam tikrais laikotarpiais yra įgyvendinami tik todėl, kad darbuotojai sutinka kurį laiką negauti atlyginimo arba netgi į organizacijos veiklą įneša savo asmenines lėšas.

Pasitelkdama nevyriausybinių organizacijų paslaugas, valstybė sutarties pagrindu perleidžia nevyriausybinei organizacijai užduotis, kurias privalo įgyvendinti ji pati, ir tai turi vykti tokiomis sąlygomis, kokias turi pati valstybė. Juk valstybė ir valstybinės institucijos nedarba taip, kad metų pabaigoje atleidžia savo darbuotojus, nes nežino, ar kitais metais jiems galės mokėti atlyginimą. Nevyriausybinių organizacijų finansavimas turi būti taip sureguliuotas, kad ne-

vyriausybė organizacija, prisiimdama tam tikras užduotis, kurių tęstinumu ne kas kitas, o būtent pati valstybė ir yra labiausiai suinteresuota (nes tai jos užduotys), būtų užtikrinta ilgalaikiu finansavimu. Vokietijoje tai reglamentuoja Socialinio kodekso (*Sozialgesetzbuch*, SGB) VIII dalies 74 str. 1 d. 2 sakinys.: „Ilgalaikiam finansavimui paprastai, reikia, kad organizacija pagal 75 straipsnį būtų pripažinta paramos jaunimui paslaugos teikėja.“ Įstatymo 75 str. įtvirtinti kokybės kriterijai, pagal kuriuos nevyriausybė organizacija pripažįstama paramos jaunimui paslaugų teikėja. Žinoma, šalia to finansuojami ir pavieniai, taip pat vadinamieji pilotiniai projektai, tačiau vien tuo negali remtis visa nevyriausybinių organizacijų veikla.

Galiausiai iš Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nuostatų nėra aišku, ar nevyriausybė organizacija kokiu nors būdu dalyvauja planuojant socialines paslaugas. Mano apklaustieji asmenys teigė, kad nėra jokių įstatyminių įpareigojimų į planavimą kviešti nevyriausybines organizacijas, tačiau šių organizacijų klausima, ko jos pageidauja ir ką planuoja. Galbūt taip yra tose savivaldybėse, kuriose savanoriškai buvo sugrįžta prie sovietiniais metais pasiteisinusios paramos jaunimui patariamiosios komisijos sistemos. Kitose savivaldybėse, priešingai, priimami sprendimai visiškai neatsižvelgiant į nevyriausybinių organizacijų nuomonę. Tokios privalomos komisijos, kaip, pavyzdžiui, vokiškoji Paramos jaunimui komisija (*Jugendhilfeausschuss*, pagal SGB VIII dalies 7 str. 3/5 šios komisijos narių sudaro viešojo sektoriaus atstovai, 2/5 nevyriausybinių sektoriaus atstovai) arba bent jau privalomos darbo grupės (kaip numatyta SGB VIII dalies 78 str.) šiuo atžvilgiu labai padėtų ir prisidėtų prie demokratijos plėtros.

Profesionalumo principas. Vokietijos įstatymuose aiškiai apibrėžta, kad parama jaunimui turi būti „profesionali“ (SGB VIII dalies 72 str.). Tai *neriškia*, kad kiekvienas, dirbantis paramos jaunimui srityje, privalo turėti aukštąjį išsilavinimą ar privalo būti tam tikros specialybės profesionalas. Tai priklauso nuo konkrečių pareigų. Kiekvienu atveju darbuotojas, kuris paramos jaunimui srityje dirba apmokamą (etatinį) darbą, privalo pasižymėti profesionalumu. Tam tikrais atvejais profesionalumas gali reikšti, kad tam tikroms užduotims yra parengiami, konsultuojami bei visokeriopai remiami savanoriai (SGB VIII dalies 73 str.), taigi paramos jaunimui srityje gali dirbti ne vien specialistai profesionalai, bet ir savanoriai (tai taip pat laikytina tam tikro lygio (pakankamu) profesionalumu). Naujajame Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme nurodoma (20 str. 1 d.), kad socialinių paslaugų įstaigose privalo dirbti socia-

liniai darbuotojai, taip pat socialinių darbuotojų padėjėjai. Tokiu būdu atveriamas kelias ir savanorių veiklai, nes pagal ankstesnio įstatymo nuostatas nebuvo aišku, ar socialinį darbą gali dirbti ir savanoriai.

Jaunimo tarnybų Lietuvoje poreikis ir galimybės

Prieš pradėdama tyrimą Lenkijoje 2000 m., tiksliai žinojau, kad Lenkijoje jaunimo tarnybų nėra. Apie Lietuvą tokios informacijos neturėjau. Šiuo metu esu kur kas „protingesnė“, sužinojusi, kad Lietuvoje yra vaiko teisių apsaugos tarnybos bei savivaldybių socialinės paramos skyriai. Aš žinau, ką šios institucijos veikia ir kas jose dirba. Nepaisant kai kurių panašumų tarp Lietuvos ir Vokietijos, tai, žinoma, nėra vokiška sistema. Kyla klausimas, ar lietuviškoji sistema sugebės įveikti ateities iššūkius?

1924 metais Vokietijos įstatymų leidėjas prieš akis turėjo aiškią „viziją“ – bendrą paramą jaunimui (*Einheit der Jugendhilfe*). Tikslas buvo *visus* vaikus ir jaunuolius remti jaunam žmogui tinkamu būdu, atsižvelgiant į jo poreikius. Tai gi esminis principas – jaunų žmonių neskirstyti į „pažeistus“ ir „sveikus“. Buvo svarbu išvengti diskriminacijos. Jaunimo tarnybos savo „paslaugomis“ ir „kitomis užduotimis“ visais laikais buvo ir yra atsakingos už visus jaunus žmones, o nevyriausybinės organizacijos ne tik dalyvauja šiose užduotyse, bet netgi turi pirmenybę prieš valstybines institucijas (subsidiarumo principas – *vert. pastaba*). Bendros paramos jaunimui principas neleido jauno žmogaus gyvenimo (situacijos) suskaidyti į teisinius ir į realios pagalbos jam aspektus. Jaunimo tarnybos buvo ir yra atsakingos už abu lygmenis. Dėl šios priežasties nėra ginčų tarp skirtingų institucijų – galimi tam tikri nesutarimai tik tarp tos pačios institucijos skyrių, bet jie neturi jokios reikšmės už institucijos ribų ir kiekvienu atveju dėl to nei jaunimas, nei jų tėvai nenukenčia. Vokietijoje 7-ajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje kilę bandymai padalyti jaunimo tarnybos veiklą į vidaus ir išorės tarnybas buvo iš dalies greitai „palaidoti“. Toks padalijimas padidino darbo krūvius, nes atsakingi darbuotojai turėjo nuolat vienas kitą informuoti ir kiekvienam jaunam žmogui turėjo būti pildoma dviguba dokumentacija. Vietoj to, pasiteisino idėja vienoje institucijoje įkurti skirtingus skyrius (pvz., atsakingus už bendras socialines paslaugas, apgyvendinimą svetimuose namuose, socialinę pedagoginę pagalbą šeimoms, pagalbą auklėjant vaikus ir kt.). Paprastai visi atvejai pradedami nagrinėti bendrųjų socialinių paslaugų skyriuje ir vėliau perduodami tam tikram specialiam skyriui. Taip pat pasiteisino idėja vienose rankose palikti viską, kas susiję su vienu atveju. Jei anksčiau, pa-

vyzdžiui, vienas socialinis darbuotojas būdavo atsakingas už vaiką globėjų šeimoje, o kitas – už darbą su jo biologiniais tėvais, tai šiandien tas pats darbuotojas privalo dirbti ir su vienais, ir su kitais.

Taigi gali būti, kad dabartinė Lietuvoje pasirinkta koncepcija yra prabangos dalykas, neturintis jokių pranašumų vaikui. Nepaisant visko, kol kas manyčiau, kad Lietuva dar kurį laiką turėtų eiti pasirinktu keliu ir įgyti daugiau patirties. Galbūt jos sistema turi privalumų, kurių kol kas nematyti. Vienas iš privalumų galėtų būti tas, kad Lietuvoje vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai turi daugiau teisinių žinių, nei, pavyzdžiui, Vokietijos jaunimo tarnybų darbuotojai, todėl gali veiksmingiau atstovauti vaiko teisėms.

Vis dėl to vienu aspektu norėčiau Lietuvai kviesti patarti, remdamasi vokiškąja sistema. Lietuvos teisėje nėra pakankamai apibrėžtas nevyriausybinių organizacijų statusas teikiant socialines paslaugas, taip pat neaiškus jų dalyvavimas politiniame lygmenyje. Dėl to labai apmaudu ir ši situacija galėtų būti pakeista arba iš esmės (įkuriant ką nors panašaus į Vokietijoje veikiančias Paramos jaunimui komisijas (*Jugendhilfeausschuss*) arba bent jau iš dalies (sukuriant privalomas darbo grupes).

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Vom 23. Mai 1949.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Priimta piliečių referendume 1992 10 25 // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
3. Kinder- und Jugendhilfegesetz, Sozialbuch, KJHG/SGB VIII. Vom 26. Juni 1990 mit späteren Änderungen.
4. Jugendgerichtsgesetz, JGG. Vom 11. Dezember 1974 mit späteren Änderungen.
5. Jugendschutzgesetz, JÖSchG. Vom 25. Februar 1985 mit späteren Änderungen.
6. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (2000 05 25, Nr. VI-II-1708) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 50-1432.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000 07 18, Nr. VIII-1864) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas (2004 05 18, Nr. IX-2237) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 88-3208.
9. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006 01 19, Nr. X-493) // Valstybės žinios. 2006, Nr. 17-589.

10. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007 06 28, Nr. X-1238 // Valstybės žinios. 2007, Nr. 80-3214).
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl priemonių nepilnamečių teisių apsaugai ir jų teisės pažeidimų prevencijai gerinti (1992 05 25, Nr. 387) // Valstybės žinios. 1992, Nr. 19-581.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo (1994 05 13, Nr. 370) // Valstybės žinios. 1994, Nr. 37-679.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl šeimos motinos (tėvo) darbo apmokėjimo (1999 03 09, Nr. 263) // Valstybės žinios. 1999, Nr. 25-707.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos likvidavimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 13 d. nutarimo Nr. 370 Dėl vaiko teisių apsaugos tarnybos prie Socialinės apsaugos ministerijos nuostatų Vyriausybės nutarimas nuostatų ir Rajonų, miestų vaikų teisių apsaugos tarnybų bendrųjų nuostatų patvirtinimo dalinio pakeitimo (2001 02 05, Nr. 134) // Valstybės žinios. 2001, Nr. 13-395.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo (2002 03 27, Nr. 405) // Valstybės žinios. 2002, 35-1275.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programos (2002 05 24, Nr. 731) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2076.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl bendrųjų vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatų patvirtinimo (2002 12 17, Nr. 1983) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 120-5415.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės vaikų dienos centrų 2005–2007 metų programos (2004 12 01, Nr. 1525) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 174-6441.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo (2005 10 19, Nr. 1114) // Valstybės žinios. 2005, Nr. 126-4501.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo (2006 04 05, Nr. A1-93) // Valstybės žinios. 2006, Nr. 43-1570.
21. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo (2000 02 28, Nr. 17) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 23-599.
22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo (2002 04 18, Nr. 56) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 68-2798.

23. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl šeimos motinos (tėvo) darbo apmokėjimo sąlygų aprašo savivaldybių įsteigtose šeimynose patvirtinimo (2006 10 26, Nr. A1-296) // Valstybės žinios. 2006, Nr. 115-4384.

24. Lietuvos Respublikos generalinio komisaro įsakymas Dėl Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato nepilnamečių pagalbos ir prevencijos centro likvidavimo plano patvirtinimo ir komisijos likvidavimo planui įgyvendinti sudarymo (2006 01 23, Nr. 5-V-43) Valstybės žinios. 2006, Nr. 12-447.

Mokslinė literatūra

25. *Gečėnienė S., Jatkevičius A., Michailovič I., Sakalauskas G.* Vaikų ir jaunimo baudžiamoji atsakomybė: užsienio šalių patirtis (Vokietija, Austrija, Olandija, Lenkija, Rusija, Estija). Vilnius, 2001.

26. *Oberloskamp H.* Jugendhilfe in Litauen und Deutschland. Eine vergleichende Darstellung von Recht und Praxis in den beiden Ländern. Köln, 2005.

Kiti šaltiniai

27. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos įžanginės ataskaitos (2002 01 26. Nr. CRC/C/15/Add. 146.

Prof. Dr. Helga OBERLOSKAMP
Fachhochschule Köln - Cologne University
of Applied Sciences

JUGENDHILFE IN LITAUEN UND DEUTSCHLAND - EINE VERGLEICHENDE DARSTELLUNG VON RECHT UND PRAXIS IN BEIDEN LÄNDERN

Zusammenfassung

Mein letztes Forschungsfreiemester verbrachte ich im Sommersemester 2005 als Gast an der Mykolas Romeris Universität in Vilnius. Meine Wahl war auf dieses Land, diese Stadt und diese Hochschule gefallen, weil meine Fakultät mit dem Lehrstuhl für Sozialpolitik an der MRU seit 3 Jahren eine Hochschulpartnerschaft unterhält und ich bereits mehrfach die Möglichkeit gehabt hatte, mich mehr oder weniger flüchtig dort umzusehen. Ich wählte das Thema Ju-

gendhilfe, weil ich mich mit Jugendhilfe und einem Vergleich verschiedener Jugendhilfesysteme bereits 1995 in Ottawa/ Kanada und 2000 in Warschau/ Polen beschäftigt hatte und ich nunmehr herausfinden wollte, wie Litauen für dieses wichtige Gebiet seine „Weichen“ für die Zukunft „gestellt“ hat. Ebenso wie bei den beiden vorhergehenden Forschungsprojekten wollte ich – als Juristin – einerseits die Rechtsgrundlagen der litauischen Jugendhilfe kennenlernen, andererseits aber auch erfahren, wie diese in der Praxis umgesetzt werden. Ersteres wäre sogar von Deutschland aus möglich gewesen, weil die fortschrittlichen Litauer längst die wichtigen Rechtsnormen in englischer Übersetzung ins Internet gestellt haben. Letzteres jedoch war nur durchführbar „vor Ort“ und vor allem auch nur mit Hilfe von Personen, die der – für mich unlernbaren – Sprache mächtig waren. Denn mir war klar, dass ich nicht davon ausgehen konnte, dass alle Litauer Englisch oder gar Deutsch sprechen würden.

Die Ergebnisse meiner Forschung befinden sich in einem Forschungsbericht (110 Seiten), den ich sehr gerne ins Litauische hätte übersetzen und publizieren lassen. Da sich für dieses Projekt jedoch – weder auf deutscher noch auf litauischer Seite – niemand fand, der auch nur 1 Euro zu den Kosten beigesteuert hätte, habe ich von meinem Vorhaben Abstand genommen und statt dessen die Veröffentlichung einer Kurzversion ins Auge gefasst. Der nachfolgende Artikel ist das leicht abgewandelte Resümee aus dem Forschungsbericht. Es war in ähnlicher Form in meiner Hochschulzeitung und in der deutschen Fachzeitschrift „Zeitschrift für Kindschaftsrecht und Jugendhilfe“ (ZKJ) 2006, 461–469 abgedruckt.

Obwohl also der nachfolgende Beitrag eigentlich nicht das ist, was ich den Litauern gerne zugänglich gemacht hätte, könnte er dazu dienen, dass auch die litauischen Fachleute der Jugendhilfe gewisse Unebenheiten im eigenen System schärfer erkennen und sich gegebenenfalls um Behebung bemühen. Unter einem Gesichtspunkt würde ich den Litauern etwas aus dem deutschen System empfehlen. Die Behandlung der freien Träger und ihre Beteiligung an der politischen Gestaltung ist im Recht nicht vorgesehen. Dies ist höchst bedauerlich und sollte mit der großen Lösung (eine Art Jugendhilfeausschuss) oder zumindest einer kleinen Lösung (obligatorische Arbeitsgemeinschaften) geändert werden.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2007 m. spalio 4 d.